

LITERATURA

Teló abans de la tragèdia

Injustament oblidada, *El riu i els inconscients* és una de les novel·les imprescindibles sobre la Guerra Civil espanyola i la gran ensulsiada que provocà a Catalunya la victòria franquista. Maria Dolors Orriols compon un cant majúscul que homenatja els vençuts, i el fa tangible a través de dues veus encertadament contraposades.

JOSEP GRAS

L'obra de Maria Dolors Orriols (Vic, 1914 - Barcelona, 2008) ha tingut sempre una difusió i recepció desiguals, i aquest títol ara recuperat n'és la prova més il·lustrativa. Mentre que els primers treballs apareixien pocs anys després de ser escrits, *Cavalcades* (1949), *Reflexos* (1951) i la seva primera novel·la *Retorn a la vall* (1950), *El riu i els inconscients* (escrita entre 1950 i 1953) va romandre durant gairebé quaranta anys al calaix, fins que el 1990 Columna la va publicar, amb una rebuda per part del món lletraferit més aviat tèbia.

Maria Dolors Orriols

Montserrat Bacardí, bona co-neixedora de l'escriptora vigatana —autora de *Maria Dolors Orriols, viure i escriure* (Eumo, 2019)—, repassa en aquesta acurada edició els infortunis que van marcar la trajectòria d'una novel·la extraordinària en tots els sentits —se li pot retreure, si es vol, l'ús d'alguns arcaïsmes com 'àdhuc' en la prosa, d'altra banda, impregnada d'un vigorós sentit poètic, i l'excessiva alternança en alguns fragments entre el monòleg del riu i la narració omniscient—, mereixedora de compartir la posteritat al costat de cims com *Incerta glòria* (1956) de Joan Sales.

El riu i els inconscients avança per mitjà de dues veus narratives: la del Gurri, el riu que fa aquí una funció semblant a la dels cors en els relats èpics de l'antiguitat grega, i que reflexiona sobre les accions

que duen a terme els humans i es plany dels mals cíclics que assetgen el món (guerres, odis...). És el testimoni ancestral i intemporal de les gestes que han protagonitzat els pobles, de les lluites per uns ideals, dels herois caiguts. En el seu cant elegíac, el riu es fa ressò dels estralls que va causar a Catalunya la Guerra Civil, sense abandonar mai l'arrelament natural al seu territori, la Plana de Vic.

El seu soliloqui discorre paral·lel al curs que prenen les vides dels personatges principals d'aquesta història: la Xandra, el Miquel, el Jordi, el Dr. Eduard Serra, en Roger Mir, entre altres. Tots ells constitueixen l'altra veu, que va prenent cos a través del comportament i de les opinions de cadascun d'aquests individus i de la interacció que s'hi estableix, al llarg de les dues parts —anomenades moviments,

manllevant la terminologia musical, *andante con rubato* el primer i *adagio patetico* el que abraça els sis darrers cants dels setze en total que conformen el llibre.

“El teló cau”, diu el Gurri al final de la primera part, quan la guerra ja s’ha acabat. Durant el viatge de tornada a Barcelona, des del mas del Bofill on ha visitat la mare, la Xandra evoca moments del passat, quan van esclatar les primeres revoltes. La malenconia deixa pas a la buidor d’una ciutat trista i fosca, per on deambulen homes i dones abatuts, “eren els anònims, els desventurats, els derrotats, els ‘dolents’”. La desfeta és present tothora, a qualsevol lloc, a casa, al carrer, en el més pregon de l’ànima.

Amb l’obertura del segon moviment entrem de ple en la postguerra, cap a mitjans o finals dels anys quaranta. Els protagonistes de la

novel·la viuen el dia a dia aclaparats per les penúries econòmiques, els silencis imposats, el sentiment de claudicació. Orriols fa una composició d’aquests personatges —inspirats en persones que ella va conèixer— excel·lent. Alguns d’ells passaran de la resignació a la rebel·lia, i encara finalment a la resistència activa. Hi ha a les pàgines d’aquest darrer tram una mena de mal presagi que va guanyant força i que anuncia la irrupció de la tragèdia.

No veig cap raó per no considerar *El riu i els inconscients* com una novel·la magistral: Orriols dona veu als vençuts, a través d’aquest encertat contrapunt entre el lirisme de caràcter èpic del riu i l’acció dels personatges; posa de manifest la “inconsciència” de tots aquells que pateixen l’opressió i callen o s’embranquen en disputes estèrils; reprova la passivitat dels altres

països durant tants anys d’ignomínia: “Si jo escrivia és perquè no podia estar-me’n, el sofriment era tan viu...” .

El riu i els inconscients

MARIA DOLORS ORRIOLS

Edició i introducció a cura de Montserrat Bacardí Adesiara
Martorell, 2022
424 pàgines

DESCOBREIX ELS 24 POBLES DE
LA COMUNITAT VALENCIANA AMB
MENYS DE 100 HABITANTS

GENERALITAT
VALENCIANA | TOTS
A UNA
VEU

www.ruta99.gva.es